

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Son 10 Jild 4
2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 10 (4) - 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалохонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Муҳаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Эргашев Икром Абдурасулович – юридик фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пулатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Jale Özlem, Murodaliev Rakhmonali, Askarov Ollabergan</i> ABOUT ARCHAEOLOGICAL SURVEY IN TASHKENT REGION (2022)	9-17
<i>Хомиджонова Мафтунахон</i> АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ СЕВЕРО-ЗАПАДНОЙ УСТРУШАНЫ, В ЧАСТНОСТИ БАСЕЙНА ЗААМИНСУ	18-26
<i>Nig'matullayev Ibrohim</i> SHIA JAMOALARINING MUQADDAS JOYLARI VA ZIYORATLARI	27-32
<i>Arslonbekov Nursulton</i> ZIYOVUDDINXON IBN ESHON BOBOXONNING ARAB MAMLUKATLARIDA BO'LGAN DASTLABKI SAFARI VA UNING NATIJALARI	33-36
<i>Nasirillayeva Nodirabegim</i> ABDULLA NOSIROVNING "TURON" KUTUBXONASIDAGI FAOILAYATI	37-42
<i>Tuyev Fazliddin</i> NAVOIY VILOYATIDA SOG'LIQNI SAQLASH BORASIDA O'ZARO TASHQI HAMKORLIK ALOQALARI	43-47
<i>Davlatova Shoir</i> TURKISTON SOVET AVTONOMIYASINING E'LON QILINISHI VA O'LKADA BOLSHEVIKLARNING BOSHQARUV TASHKILOTLARI	48-53
<i>Muminov Azizbek</i> TURIZM SOHASIDA EKOLOGIK BILIM VA EKOLOGIK MADANIYATNI YUKSALTIRISH	54-59
<i>Abdullayev Elbek</i> AMIR TEMUR VA MUZAFFARIYLAR DAVLATI O'RTASIDA MUNOSABATLARNI YO'LGA QO'YILISHI	60-63
<i>Turg'unov Sherzod</i> NAMANGAN VILOYATI SANOAT KORXONALARIDA MEHNATKASHLAR UCHUN YARATILGAN SOG'LIKNI SAQLASH, SPORT-SOG'LOMLASHTIRISH VA MADANIY – MA'RIFIY SOHADAGI SHAROITLAR HAQIDA FIKR MULOHAZALAR	64-71

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Berdaliyeva Muxabbatxon</i> O'ZBEKISTONDA UY-JOYNI MOLIYALASHTIRISHNI TARTIBGA SOLISH: IQTISODIY VA HUQUQIY JIHATLARI	72-79
<i>Ergashev Jahongir</i> KICHIK BIZNES FAOLIYATIDA TA'MINOT ZANJIRINI BOSHQARISHNING NAZARIY JIHATLARI	80-84
<i>Imomov Xolmurod</i> TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY YONDASHUVLARI	85-90

<i>Атамуродов Шерзод, Самадов Салоҳиддин</i> ИННОВАЦИОН ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТНИ МОЛИЯЛАШТИРИШНИНГ НАЗАРИЙ- УСЛУБИЙ АСОСЛАРИ	91-99
<i>Қодиров Музаффар</i> РАҚОБАТ МУҲИТИДА ТАШКИЛОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ СТРАТЕГИЯСИ САМАРАДОРЛИГИНИ БАҲОЛАШНИНГ УСЛУБИЙ АСОСЛАРИ	100-108
<i>Amiriddinova Muslima</i> ANALYSIS OF TOURISM SERVICE TYPE AND GENERAL CATERING TO INCREASE THE TRAFFIC AND TRAFFIC	109-114
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Yuldashev Tazabay</i> DARVIN VA MARKS TA'LIMOTI INSON BORLIG'INI OBYEKTIV TUSHUNTIRISHNING XULOSASI SIFATIDA	115-119
<i>Sultanov Og'abek</i> SHARQDA YOSHLAR MAS'ULIYATIGA DOIR FALSAFIY QARASHLAR RIVOJI	120-123
<i>Tursunkulova Shaxnoza</i> HADISLARDA INSONNING GO'ZAL FAZILATLARI XUSUSIDA	124-127
<i>Khushbokov Oybek</i> THE "TEACHER" PHENOMENON IN THE HISTORICAL AND PHILOSOPHICAL SPACE OF CULTURE	128-134
<i>Tojaliev Abduqosim</i> YANGI O'ZBEKISTON TARAQQIYOTIDA ZAMONAVIY KADRLAR TAYYORLASH TIZIMINING INNOVATSION ISTIQBOLLARI	135-139
<i>Sadullaeva Matluba</i> NUMBER AS THE ESSENCE OF THINGS: PYTHAGOREAN PHILOSOPHY	140-145
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Mirzakamolova Maftuna</i> ASSOSIATIV LINGVISTIKA VA UNING XUSUSIYATLARI	146-150
<i>Temirova Hayotxon</i> DIALECT CLASSIFICATION AND PHONETIC CHARACTERISTICS OF UZBEK DIALECTS IN THE SURKHANDARYA REGION	151-155
<i>Surmilova Elena</i> LINGUISTIC AND CULTURAL CHARACTERISTICS OF TONGUE TWISTERS: A LITERATURE REVIEW	156-164
<i>Mahmudova Nigoraxon</i> PRAGMALINGVISTIKADA IKKI YO'NALISH	165-169
<i>Ergasheva Gulshan</i> NEMISCHA FRAZEOLOGIZMLARNING STRUKTUR-SEMANTIK TAHLILI (INSON INTELLEKTUAL SALOHİYATINI IFODALOVCHI IBORALAR MISOLIDA)	170-174
<i>Masharipova Valentina</i> DIFFICULTIES CLASSIFYING PARALINGUISTIC MEANS IN A LITERARY TEXT	175-182

Ibragimova Gulshan

O'ZBEK SHOIRLARI VA ADIBLARI IJODIDA CHINOR DARAXTI OBRAZI 183-188

12.00.00 – YURIDIK FANLAR*Халиқулов Комолиддин*“COMITAS GENTIUM” ДОКТРИНАСИННИНГ ХОРИЖИЙ ДАВЛАТ СУД
ҚАРОРЛАРИНИ ТАҲ ОЛИШ ВА ИЖРО ЭТИШГА ТАЪСИРИ ..... 189-195*Yakubov Xushnudbek*

TERRORIZMNING KELIB CHIQISH SABAB VA OMILLARI 196-202

*Mutalov Oybek*O'ZBEKISTONDA ELEKTRON SHARTNOMALARNING HUQUQIY TARTIBI:
MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR ..... 203-208*O'razbayev Laziz*DAVLAT BUYURTMASI ASOSIDA YARATILGAN MUALLIFLIK HUQUQI
OBJEKTLARINING HAMDA XIZMAT ASARINING O'ZIGA XOS JIHATLARI ..... 209-214*Arslonqulova Aziza*INTELLEKTUAL MULK HUQUQINI XALQARO XUSUSIY HUQUQDA TARTIBGA
SOLISH MASALALARI ..... 215-219**13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI***Saidova Kamola*КОМПАРАТИВНЫЙ АНАЛИЗ РОЛИ ШКОЛЫ И УНИВЕРСИТЕТА В ВОСПИТАНИИ
ЗАПАДНОЙ МОЛОДЕЖИ ..... 220-225*Jumaniyozova Muhayyo*OLIIY TA'LIMDA IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNI O'QITISHGA
KREATIV YONDASHUVNING ZARURATI ..... 226-232*O'smanova Diloromxon*BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARINING ADABIY-NUTQIY KOMPETENSIYALARINI
SHAKLLANTIRISH VA TASHXISLASHNING ASOSIY MEZONLARINI ANIQLASH ..... 233-240*Nasriddinov Dadaxon*OLIIY HARBIIY TA'LIMDA FIZIKA O'QITISH SAMARADORLIGINI MOBIL ILOVALAR VA
ROBOTOTEXNIKA ELEMENTLARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH YUZASIDAN
AMALGA OSHIRILGAN ISHLAR ..... 241-250*Fayziyeva Dildora, Rajabova Gulchexra*BO'LAJAK PEDAGOGLARNING MEDIA KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH
ISTIQBOLLARI ..... 251-259*Marhabo Sayfulloyevna*BUXORO JADIDLARINING TA'LIM-TARBIYAGA OID ASARLARIDA MILLIY
TARBIYA MUAMMO SIFATIDA ..... 260-267*Юсупов Лутфуллоҳ*

КРЕАТИВ ТАЪЛИМНИ ЖАМИЯТ РАВНАҚИДАГИ АҲАМИЯТИ 268-272

Norboyev Farhod

INNOVATSIYALAR MANBALARI: AKTYOR-TARMOQ NAZARIYASI 273-278

Received: 30 September 2024

Accepted: 5 October 2024

Published: 15 October 2024

Article / Original Paper

IN HADITH ABOUT THE BEAUTIFUL QUALITIES OF A PERSON

Tursunkulova Shakhnoza Tuychievna,

“Alfraganus University”

Associate Professor of the Department of Social Sciences

Abstract. The article presents philosophical opinions about the beautiful human qualities, analyzes the human qualities recorded in the hadiths and their characteristics. The formation of beautiful human qualities in the family, during parental upbringing is revealed using the examples of sources.

Keywords: Person, beautiful quality, parents, children, hadiths, morality, manners.

HADISLARDA INSONNING GO‘ZAL FAZILATLARI XUSUSIDA

Tursunkulova Shaxnoza Tuychiyevna

“Alfraganus university”

Ijtimoiy fanlar kafedrasida dotsenti

Annotatsiya. Maqolada, insoniy go‘zal fazilatlar to‘g‘risida falsafiy fikr-mulohazalar berilgan bo‘lib, hadislarida yozilgan insoniy fazilatlar va ularning o‘ziga xos xususiyatlari tahlil qilingan. Insoniy go‘zal fazilatlarining oilada, ota-ona tarbiyasi orqali shakllanishi manbalar misolida ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: Inson, go‘zal fazilat, ota-ona, farzand, hadis, axloq, odob.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I10Y2024N19>

Kirish. Inson va uning go‘zal fazilatlarini xususida hadislarida ko‘p ma‘lumotlar mavjudki, ularni tub mohiyatini anglash uchun hadislarini har bir kishi o‘qib chiqsa, hayotiy xulosalar chiqarishi mumkin. Hadislarida insonning o‘ziga, o‘zligiga, ota-onasiga, yor-qarindoshlariga, do‘stlariga, farzandlariga, katta va kichikka, bemor va noumidga, nochor va noshudga, boy va mansabdorga shuningdek, turli masalalarga nisbatan qanday munosabatda bo‘lish kerakligi ham uqtirilgan. Insoniyat tarixidan ma‘lumki, hamma insonlarning hayotida, madaniy turmush tarzida din va diniy manbalarning o‘rni kattadir. Ayniqsa musulmonlar hayotida, turmush tarzida, insoniy go‘zal fazilatlarini shakllantirishda hadislar juda muhim ahamiyatga ega. Musulmonlar hayotining o‘ziga xosligi, hayotiy uslublari, madaniy turmush tarzi, urf-odatlarini, an‘analarning yuzaga kelishi bevosita hadislar ta‘sirida shakllanganligining guvohimiz.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. O‘zbekistonda ma‘naviyat, ma‘rifatli jamiyat, ma‘rifatli inson konsepsiyalari ilgari surilayotgan bir davrda mamlakatimizdagi islohotlarning tub mohiyatini chuqur anglash masalalari (Sh.M.Mirziyoyev, 2021), insonning axloq-odobiga oid hadis namunalari (Hikmatullayev H., Mansurov F. 1990.), yoshlarga oid hadislar, go‘zal axloq va oliy fazilatlariga muhabbat quyish (Lubobul hadis. 2019.), hikmatlarning aql nuri va qalb tuyg‘ularini aks ettirib, insonni ezgu ishlarga chorlovchi va ilhomlantiruvchi ta‘siirlari (Termiziy allomalardan oltin o‘gitlar. 2020.) tahlil qilingan.

Tahlil va natijalar. Hadislarda tinchliksevarlik, ma'rifatparvarlik, insonparvarlik, bag'rikenglik, mehr-muruvvat, nafsni tiyish va shu kabi ezgu g'oyalar aks etadi. Bu g'oyalar insonning ma'naviy taraqqiyotiga, milliy o'zligini anglashiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. "Ma'naviyat – insonlar o'rtasidagi o'zaro ishonsh, hurmat va e'tibor, xalq va davlat kelajagini birgalikda qurish yo'lidagi ezgu intilishlar, ibratli fazilatlar majmuasidir"[1.267]. Darhaqiqat, "Azaliy milliy qadriyatlarimiz, ota-bobolarimizdan meros bo'lib kelayotgan odob-axloq qoidalarining butunlay yo'qolish xavfi yuzaga kelayotgan hozirgi globallashuv sharoitida, ma'naviyat va ma'rifatga, axloqiy tarbiya, yoshlarning bilim olish, kamolotga yetishga intilishiga e'tibor qaratish g'oyat birlamchi vazifamizdir"[2.277]. Hadislarda ham insonni yaxshi xulq-atvorli, odob-axloqli bo'lishiga ta'sir ko'rsatuvchi tarbiyaviy ahamiyatga ega ma'lumotlar mavjud.

O'rta Osiyoda islom dini VIII asrdan keyin keng tarqala boshlagan, ilohiyot qatori hadisshunoslik, kalom ilmi ham ildam rivojlangan. Shunisi e'tiborga loyiqki, islom olamida mashhur va eng ishonshli deb e'tirof etilgan hadislar to'rlami mualliflarining aksariyati O'rta Osiyodan shiqqanlar. Masalan, Abu Abdulloh Muhammad ibn Ismoil al-Buxoriy (194/810 – 256/870), Abu Iso Muhammad ibn Iso at-Termiziy (209/824 – 279/892), Abu Muhammad Abdulloh ibn Abd ar-Rahmon ad-Dorimiy as-Samarqandiy (181/797 – 255/868) va Kasriybo'yi xalqlaridan Abu Abdulloh Muhammad ibn Yazid ibn Mojja (209/824 – 273/886) va boshqalar hadis ilmining taraqqiyotiga ulkan hissa qo'shganlar. Lekin ularning barsha adabiy merosi arab tilida ekanligi tufayli o'tmishda faqat arab tilini puxta bilgan ulamolargina ulardan xabardor bo'lgan, keng xalq ommasiga mo'ljallangan to'liq tarjimalar bo'lmagan. Bizgasha bir qancha katta-kishik kitobshalarda turkiy va eroniy tillarga tarjima qilingan hadis namunalari, jumladan, "Ming bir hadis"ning tatar tilidagi va "Qirq hadis"ning o'zbek tilidagi izohli tarjimalari yetib kelgan"[2.2].

Hadislarda aks etgan insoniy go'zal fazilatlarga qanday xususiyatlar kiradi. Bu haqda tarixdan allomalar, mutasavvuflar juda ko'p purma'no qarashlarini o'z asarlarida yozib qoldirishgan. Jumladan, Jaloliddin Suyutiyning "Lubobul hadis" kitobida keltirilgan insoniy go'zal fazilatlar va bunday fazilatlarni shakllantirish xususida nimalar haqida yozilganlarini ko'rib o'tamiz[3.157]. "Lubobul hadis"ning 30-bobida ota-onaga yaxshilik qilishning go'zal fazilat ekanligi aytilgan. Farzand uchun ota-onaning ulug'ligi, qadrliligi, qadrlash zarurligi, qanday qadrlashi kerakligi rivoyatlar asosida yaxshi ko'rsatib berilgan. Ba'zida, bolalarini boqib katta qilgan, voyaga yetkazgan ota-onalarning farzandlaridan zulm ko'rishi, qarigan chog'larida, farzandlariga muhtoj bo'lib qolgan damlarida tahqirlanishi, ma'naviy va moddiy tomondan qiynalib yurishlari uchrab turadi.

Ota-ona va farzandlar o'rtasidagi mehirsizlik, qadrsizlik muammolari insoniyat tarixining har bir davrlarida tarixiy makon va zamonning dolzarb muammolaridan bo'lib kelganligini hadislar va boshqa asarlardagi ota-onaga to'g'ri munosabatda bo'lish to'g'risida yozilgan ma'lumotlar ko'rsatadi. Inson murakkab harakterga ega bo'lib, u buyuk ishlarga qodir bo'libgina qolmasdan eng tuban ishlarga ham qo'l uradi. Bu masala islom dinida juda go'zal qilib tushuntirilgan, yaxshi insonlar uchun jannat eshiklari, yomon insonlar uchun do'zax eshiklari ochilishi ta'kidlangan. Bu masala deyarli barcha hadislarda keltirib o'tilgan. Jumladan, "Lubobul hadisda" bu haqda shunday yozilgan: "Kimning ota-onasi yoki ulardan biri undan rozi bo'lgan holda tong orttirsas, u uchun jannat eshiklari ochiladi. Kimning ota-onasi yoki ulardan biri undan g'azablangan holda kunni o'tkarsa, uning uchun jahannam eshiklari ochiladi." [3.160]

Shuningdek, farzandning ota-onasiga nisbatan qilayotgan har bir ishining javoblari va oqibatlari borligini ta'kidlaydi. Quyidagi hadislarda shunday deyiladi:

- "Kimki, mazali bir taomni uyida saqlab, ota-onasiz esa, Alloh taolo uni jannat taomlari lazzatidan mahrum qiladi."
- "Ota-onaga yaxshilik qilish umrni ziyoda qiladi. Yolg'on rizqni kamaytiradi va duo balolarni qaytaradi."
- "Kimki ota-onasidan birini urish uchun qo'lini ko'tarsa, qiyomat kunida uning qo'li shol bo'lgan holda bo'yniga kishanlanadi." [3.160-162]

Farzandning ota-onasi oldida ko'plab mas'uliyat va burchlari bo'lib, bular ham dinda, ham qonunlarda mustahkamlangan. Oiladagi ko'plab kelishmovchiliklar farzandning ota-onasining qalbini og'ritishi, maslahatlariga kirmasligi, hurmatini joyiga qo'ymaslik oqibatida kelib chiqadi. Oilada ota-onasi bilan birga yashaydigan farzandning yashirib o'qatlanishi, topganini ular bilan baham ko'rmaslik, salomlashmaslik, yetarlicha sharoit bilan ta'minlab bermaslik holatlari uchrab turadi. Ota-onasi bilan gaplashmaslik, ularni fikrlarini inobatga olmaslik, gap qaytarish, ko'pchilik oldida ota-onasini nomini yomonga chiqarish, tanishlariga yomonlash, ularni aldash, yolg'on gapirish va boshqa xunuk ishlarni ota-onaga ravo ko'rishadi.

Inson odobidan go'zalroq fazilat bo'lmasa kerak, inson odobi uni atrofidagi kishilarga yoqimli his-tuyg'ular beribgina qolmasdan, yon-atrofidagi kuzatuvchilarga ham ushbu odoblilikni yuqtiradi. Oilada kim qanday vazifani bajarsa-da bir-biriga odobli munosabatni shakllantirishi va unga qat'iy rioya qilish zarur. Zero, "Ey insonlar! - deyilgan hadisda, – Tadbirdek hayot yo'q. Aziyat yetkazishdan tiyilishdek taqvo yo'q. Odobdan yuksak muhabbat yo'q. Tavbadek shafolat qiluvchi yo'q. Ilmdan ibodat yo'q. Allohdan qo'rqishdek salotu salovot yo'q. Aqldan chiroyliroq ziynat, ilmdan mehribonroq hamroh yo'q." [4.19]

Insonning go'zal fazilatlarini uning odobi, xulq-atvori, axloqi va go'zal amallari bilan belgilanadi. "Ey odam farzandi! Agar so'zing muloyim, amaling qabih bo'lsa, u holda sen munofiqning raisisan. Agar zohiring chiroyli, botining xunuk bo'lsa, u holda sen halokatga duchor bo'lguvchilardansan. Ular Allohni aldamoqchi bo'ladilar, ammo o'zlari sezmaganda holda faqat o'zlarinigina aldaydilar." [4.17]

Odob – "tarbiyalilik", "xushmuomala" va "nazokatli" ma'nolarini anglatib, go'zal fazilatlaridan iborat maqtovg'a sazovor ish va so'zga nisbatan ishlatiladigan atamadir. Inson bunga tarbiya orqali erishadi. Hadislarda "Solihlik Allohdan, odob – otalardan" deyilishiga qaraganda, ota-onalar farzandlariga go'zal axloqni ajdodlar merosi, an'analari, urf-odatlarini, tarbiyaviy tajribalariga suyangan holda oilada singdiradi. Ular farzandda eng katta boyliklari bo'lgan insoniy fazilatlarini shakllantirishga urinadilar. Go'zal insoniy fazilatlariga ega bo'lgan farzandlar esa tom ma'noda eng boy kishilardir. Farzandlarning odoblarini go'zal qilish, go'zal tarbiyalash orqali fahm-farosat, aql-zakovatlari mustahkamlanadi.

Xoja Samandar Termiziy hikmatlarida shunday deb aytadi:

Tarbiyadan tuproq gavhar bo'ladi.

Nof ichra qon mushki asg'ar bo'ladi.

Qiyamsiz qora bir temirni iksir,

Tarbiya aylagach sof zar bo'ladi [5.39].

Darhaqiqat, olingan va berilgan tarbiya orqali bola yetuk shaxs bo'lib yetishadi. Albatta dastlab, bu tarbiya oilada ona orqali berilishi hammaga ma'lum. Shu ma'noda, "go'zal odob", "axloqiy tarbiya", "o'zlikni anglash" birinchi onadan olinadi. Bir hikmatda "al-ummu madrasatun – ona maktab" deyilgan. Ona uyida bolalari bilan ko'p vaqtini birga o'tkazganligi tufayli bolalariga go'zal tarbiyasini ko'rsatib, namuna bo'lib ularning shaxs bo'lib shakllanishida uchmas iz qoldiradilar. Shuningdek hikmatlarda, "bolalarning tarbiyasi – maktablarda, qaroqchilarniki – qamoqxonalarda, ayollarniki uylarida, yoshlarniki ilmda, keksalarniki esa masjidlardadir", ham deyilgan [5.15]. Tarixdan ma'lumki, buyuk insonlarning orqasida doimo soliha bir ayol bo'lgan. Ayol jamiyatning shu ma'noda haqiqiy me'mori maqomini oladi. Farzandlarini go'zal fazilatlar ila tarbiyalab, butun hayotini farzandlar uchun bag'ishlagan onalar darhaqiqat – maktabdirlar [6].

Odamlar ya'ni, yaqin qarindosh, aka-uka, opa-singil, do'st-yorlar, ota-ona, farzandlar va boshqa qarindoshchilik rishtalarini ulagan insonlar o'rtasida dilozorlik, xiyonat, sotqinlik, yolg'onchilik bo'lmasa, ularning munosabatlarida barqarorlik hukm suradi. Oilalarda hukm surgan tinchlik-totuvlik, mehr-oqibat, muhabbat va ishonch albatta jamiyat ijtimoiy hayotiga o'z ijobiy ta'sirini ko'rsatadi. Hadislarda sadaqa ulashishsa rizqning ko'payishi, qarindoshlar bilan yaqinlikni uzmasa umrini ziyoda qilishi hamda tinchlik tanholikda, ixlos rag'batda, boylik qanoatdadir, deyiladi. Jumladan, islomiy manbalarda insonning go'zal fazilatlarini go'zal

qadriyatlar sifatida tasavvufiy manbalarda ham juda chuqur tadqiq etilgan[7]. Hadislarda inson va uning go'zal fazilatlarini xususida juda katta ma'lumotlar mavjud, ular inson uchun hozirgi vaqtda ham qadrlil va ahamiyatga egadir[8].

Xulosa. Hadislar birinchidan, musulmonlar hayotida muhim ahamiyatga ega bo'lib, hadislarini bilish va ularga amal qilish musulmonlar uchun qadriyat hisoblanadi, ikkinchidan, har qanday hadis u yoki bu ma'noda go'zal fazilatlarini ifodalab keladi, shu bilan birga ularga amal qilishning muhimligi bilan harakterlanadi, uchinchidan, hadislarda axloqiy qonunlar diniy qadriyatlar bilan mustahkamlanib unga amal qilish sunnat deb belgilanadi, to'rtinchidan, hadislarda ko'p sohalarga oid, ya'ni unda san'at, tibbiyot, pedagogika, estetika, tarix, madaniyat, huquq, siyosat, til va boshqa ko'plab ma'lumotlar mavjud.

Adabiyotlar/Literatura/References:

1. Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон стратегияси. – Тошкент: O'zbekiston, 2021. – 267 б.
2. Hikmatullayev H., Mansurov F. Axloq-odobga oid hadis namunalari. – Тошкент: Fan, 1990. - 2 б. www.ziyouz.com kutubxonasi.
3. Лубобул Ҳадис. / Суютий, Жалолиддин. (таржимон: О.Юсупов.) –Тошкент. Фафур Ғулум номидаги нашриёт матбаа ижодий ўйи, 2019. - 228.
4. Имом Ғаззолий. Қирқ қудсий ҳадис/Масъул муҳаррир Анвар қори Турсун; - Тошкент: Sano-standart, 2017. – 48 б.
5. Термизий алломалардан олтин ўғитлар. (мусанниф: Б.Парпиев.) – Тошкент. Yoshlar matbuoti, 2020. – 48 б.
6. BARKAMOL AVLODNI TARBIYALASHDA SAN'ATNING O'RNI. (2024). Ustozlar Uchun, 57(4), 550-552. <https://pedagoglar.org/index.php/02/article/view/2664>
7. Шахноза Туйчиевна Турсункулова. (2022). РАЗВИТИЕ МИСТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ, ЕГО НАУЧНО-ФИЛОСОФСКОЕ СУТЬ. МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ НАУК И МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ ISSN: 2277-3630 Impact Factor: 8.036 , 11 (08), 77–81.
8. ТУРСУНКУЛОВА ШАХНОЗА ТУЙЧИЕВНА. (2023). ПРОБЛЕМА ДУХОВНОСТИ ЧЕЛОВЕЧЕСТВА В ИСЛАМСКИХ ЦЕННОСТЯХ. Международный журнал философских исследований и социальных наук , 3 (3), 112–116. Получено с <https://ijpsss.iscience.uz/index.php/ijpsss/article/view/484>.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 10 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).